

ТЭХНАЛОГІЯ МАДЭЛЯВАННЯ КУЛЬТУРНА-АДПАЧЫНКАВЫХ ПРАГРАМ

*Л. І. Казлоўская, кандыдат педагагічных навук, дацэнт,
прафесар кафедры педагагікі сацыяльна-культурнай дзейнасці ўстановаў
адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»*

Анацыя. У артыкуле разгледжаны праблемы, звязаныя са спецыфікай арганізацыі культурна-адпачынкавых праграм ва ўстановах культуры. Прыведзена вызначэнне паняцця «культурна-адпачынкавая праграма», прааналізаваны тэхналагічны працэс мадэлявання культурна-адпачынкавых праграм, яго ўзроўні і этапы. Прапанавана класіфікацыя культурна-адпачынкавых праграм і вылучаны наступныя віды: сюжэтна-гульнявыя, конкурсна-забаўляльныя, фальклорныя, шоу-праграмы, рэкрэацыйна-аздараўленчыя, інфармацыйна-дыскусійныя, прафілактыка-карэкцыйныя, спартыўна-аздараўленчыя. Зроблены акцэнт на працэсы ўзаемадзеяння, якія адбываюцца паміж удзельнікамі, паказана роля вядучага ў арганізацыі і правядзенні культурна-адпачынкавых праграм.

Ключавыя словы: сацыяльна-культурная дзейнасць, культурна-адпачынкавая дзейнасць, культурна-адпачынкавая праграма, класіфікацыя, віды праграм, мадэляванне, этапы і ўзроўні мадэлявання, вядучы культурна-адпачынкавых праграм, актывізацыя аўдыторыі, зносіны, выхаваўчы патэнцыял.

MODELING TECHNOLOGY OF CULTURAL AND ENTERTAINMENT PROGRAMS

*L. Kozlovskaya, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Pedagogy of Social and Cultural Activities
of the Educational Institution «Belarusian State University of Culture and Arts»*

Abstract. The article deals with the problems associated with the specifics of the organization of cultural and leisure programs in cultural institutions. It suggests the definition of the concept of «cultural and leisure program». The technological process of modeling cultural and leisure programs, as well as levels and stages of modeling are considered. The author of the article offers a classification of cultural and leisure programs and identifies the following types: plot and game programs, competitive and entertaining programs, folklore programs, show programs, recreational programs, programs based on information and discussion, preventive and correctional programs, sports and wellness programs. The article draws attention to the processes of interaction between the participants of cultural and leisure programs and shows the role of the presenter in the organization and conduct of cultural and leisure.

Keywords: socio-cultural activity, cultural and leisure activities, cultural and leisure program, classification, types of programs, modeling, stages and levels of model-

ing, the presenter in cultural and leisure programs, audience activation, communication, educational potential.

Сёння ў сацыяльна-культурнай дзейнасці назіраецца інтэнсіўны пошук інавацыйных форм арганізацыі вольнага часу дзяцей, моладзі, сям'і, людзей пажылога ўзросту і г. д. Варта адзначыць, што культурна-адпачынкавая праграма з'яўляецца адной з самых папулярных форм сацыяльна-культурнай дзейнасці. Паняцце «культурная праграма» знайшло адлюстраванне ў сучасных слоўніках і вызначаецца як «комплекс мерапрыемстваў, звязаны са стварэннем, захаваннем, аднаўленнем і распаўсюджваннем пэўных грамадскіх мастацка-культурных каштоўнасцей, аб'ектаў, навыкаў, ведаў. Распрацоўваюцца і ажыццяўляюцца дзяржавай і грамадскімі арганізацыямі, інстытутамі культуры, СМІ» [3, с.89]. Практыка паказвае, што культурна-адпачынкавыя праграмы праводзяцца арганізатарамі вольнага часу, сацыяльнымі педагогамі, педагогамі-арганізатарамі, арганізатарамі выхаваўчай працы не толькі ва ўстановах культуры, але і ў рэкрэацыйна-аздраўленчых цэнтрах, пазашкольных установах, цэнтрах рэабілітацыі інвалідаў, музеях, інтэрнатах, бібліятэках і г. д. Аўдыторыя, з якой працуюць спецыялісты сацыяльна-культурнай дзейнасці, досыць разнастайная. Гэта дзеці, моладзь, сем'і, пенсіянеры, людзі з фізічнымі недахопамі, ветэраны вайны і г. д.

Можна сказаць, што сёння сацыяльна-культурная дзейнасць непасрэдна ўваходзіць у жыццё сацыяльнай практыкі, выступае як гарант захавання, развіцця, асваення культурных каштоўнасцей. Акрамя таго, яна заклікана падтрымліваць фарміраванне спрыяльнага здароўя чалавечага сацыума, клапаціцца аб духоўна-маральным здароўі чалавека, яго самапазнанні і фарміраванні каштоўнасных арыентацый. Грамадству імпануе спецыяліст сацыяльна-культурнай дзейнасці, які разумее бяду іншага чалавека, які ўзбагачае талент душэўнай спагады. Творчасць – стан душы, паўсядзённая дзейнасць, якая працягваецца ў межах яго прафесійнай працы. Яго прафесія носіць творчы характар, які адпавядае такому паняццю, па выразе К. А. Ціміразева, як «вечная трыяда ісціны, добра і прыгажосці» [1].

Шматгадовыя назіранні за арганізацыяй і правядзеннем культурна-адпачынкавых праграм паказваюць, што на іх выбар і актыўнасць аўдыторыі істотны ўплыў аказваюць прыналежнасць чалавека да вызначанай сацыяльнай групы, яго культурныя перавагі, умовы і лад жыцця, забяўляльная кваліфікацыя і магчымасць задавальнення забяўляльных інтарэсаў і запатрабаванняў. У сувязі з гэтым наспела неабходнасць разгледзець віды, класіфікацыю культурна-адпачынкавых праграм, асаблівасці іх зместу і сродкаў эмацыйнага ўздзеяння. Навуковая каштоўнасць класіфікацыі культурна-адпачынкавых праграм залежыць ад ступені істотнасці прыкмет, пакладзеных у яе аснову. Сацыёлаг

В. В. Вадзінская ў якасці асновы класіфікацыі прапануе дамiнуючы від дзейнасці чалавека ў культурна-адпачынкавай праграме: пераўтваральны, пазнавальны, каштоўнасна-арыентацыйны і камунікатыўны. А. Д. Жаркоў у аснове класіфікацыі культурна-адпачынкавых праграм вылучае дзве прыкметы: змест і драматургічную пабудову матэрыялу [2, с. 236]. Улічваючы прыкметы, прапанаваныя А. Д. Жарковым, варта дапоўніць іх трэцім – сродкамі выразнасці – і вылучыць наступныя праграмы.

1. Сюжэтна-гульнявыя, у якіх пераважаюць разнастайныя гульні: падвіжныя, інтэлектуальныя, гульні-драматызацыі, атракцыёны, аўкцыёны.

2. Конкурсна-забаўляльныя, якія складаюцца з разнастайных конкурсаў і дазваляюць вылучыць лідэраў сярод удзельнікаў або цэлыя групы ў якой-небудзь вобласці ведаў, грамадска-карыснай дзейнасці.

3. Фальклорныя, напраўленыя на адраджэнне, захаванне і трансляцыю народных традыцый і на вырашэнне праблем функцыянавання гэтых традыцый у сацыяльна-культурнай прасторы грамадства. Яны ўключаюць народныя гульні, песні, танцы, карагоды, легенды, міфы, прыказкі, прымаўкі, абрады, святы і г. д. У сюжэт гэтых праграм уводзяцца персаніфікаваныя вобразы, напрыклад, Несцерка, Лявоніха, гаспадар, гаспадыня.

4. Шоу-праграмы, якія складаюцца з відовішча, пластыкі, танцаў, паказу мод, канцэртных нумароў, клаўнады, музыкі, светлавога афармлення.

5. Рэкрэацыйна-аздараўленчыя, якія ўключаюць метады біяэнергетычнага аздараўлення, усходнія аздараўленчыя сістэмы, шэйпінгі, арома-, музыка-, арт-, дыялога-, казкатэрапію і г. д.

6. Інфармацыйна-дыскусійныя ўключаюць новую і значную для аўдыторыі інфармацыю, якая прадугледжвае спрэчку, дыскусію, разважанне. Змест гэтых праграм чэрпаецца з шырокага праблемнага поля сучаснага жыцця.

7. Прафілактыка-карэкцыйныя праграмы, змест якіх мае педагагічную накіраванасць і спрыяе рэгуляцыі псіхічнага стану людзей.

8. Спартыўна-забаўляльныя праграмы ўключаюць рухомыя гульні, жартоўныя паядынкi, вясёлыя старты, камбінаваныя эстафеты; спартыўныя конкурсы.

Не прэтэндуючы на вычарпальную класіфікацыю праграм, трэба адзначыць актуальнасць прапанаванага варыянта для практыкі сацыяльна-культурнай дзейнасці. Досвед паказвае, што спецыялісты сацыяльна-культурнай дзейнасці нярэдка сутыкаюцца з цяжкасцямі ў творчым працэсе стварэння арыгінальных мадэляў культурна-адпачынкавых праграм. Разнастайнасць гэтых праграм патрабуе ад спецыяліста ведаў, уменняў і навыкаў іх творчага выкарыстання.

Шматлікія культурна-адпачынкавыя праграмы, якія праводзяцца спецыялістамі сацыяльна-культурнай дзейнасці, не заўсёды адпавядаюць узрослым культурным запытам аўдыторыі. Доктар педагагічных навук,

аўтар шматлікіх навуковых прац па сацыяльна-культурнай дзейнасці В. С. Садоўская меркавала аб неабходнасці стварэння тэхналогіі мадэлявання праграм, у аснове якой ляжыць узаўленне творчых здольнасцей і творчай актыўнасці асобы [4]. Пад мадэляваннем разумеецца працэс сістэматызацыі спосабаў, прыёмаў і сродкаў з мэтай стварэння новых арыгінальных умоў уключэння асобы ў творчую дзейнасць. Мадэляванне ажыццяўляецца на двух узроўнях. Першы ўмоўна можна назваць «інтуітыўным», калі спецыяліст не можа растлумачыць метадычны шлях, схему пабудовы ім новай мадэлі культурна-дасугавай праграмы. Другі ўзровень – «усвядомленым». Ён фіксуецца, калі чалавек валодае тэхналогіяй мадэлявання і на рацыянальным узроўні вядзе пошук новай мадэлі праграмы.

В. С. Садоўская вылучыла чатыры этапы фарміравання мадэлі культурна-адпачынкавай праграмы.

Першы этап прадугледжвае аналіз вядомых культурна-адпачынкавых праграм. Тут выяўляецца асаблівая заканамернасць, якая складаецца з таго, што ў аснове любой «суперпраграмы» ляжыць традыцыйная форма сацыяльна-культурнай дзейнасці. У тэхналогіі мадэлявання гэта становішча з’яўляецца аксіёмай. Задача гэтага этапу мадэлявання – знайсці адметныя асаблівасці разнастайных культурна-адпачынкавых праграм.

Другі этап мадэлявання – перанясенне вядомых культурна-адпачынкавых праграм або іх элементаў у мясцовыя ўмовы. У дадзеным выпадку неабходна адаптаваць змест праграмы да мясцовых умоў і творчых магчымасцей арганізатара.

На **трэцім этапе** неабходна ўвесці элементы навізны ў наступныя структурныя часткі праграмы: змест, арганізацыйна-метадычныя ўмовы, сцэнарны ход, выкарыстанне сучасных аўдыёвізуальных і іншых тэхнічных сродкаў.

Чацвёрты этап – гэта стварэнне новай (аўтарскай) мадэлі праграмы. Аб ёй можна казаць тады, калі існуе элемент навізны ва ўсіх структурных частках.

Гэта тэхналогія мадэлявання неаднаразова апрабавалася пры чытанні курсаў «Мастацтва вядзення праграм», «Гульнявая творчасць» у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў для студэнтаў спецыяльнасці «Сацыяльна-культурная дзейнасць».

Несумненную каштоўнасць для прадуктыўнага правядзення культурна-адпачынкавых праграм уяўляе педагагічнае рэгуляванне ўнутраных камунікацый аўдыторыі. Асаблівую цікавасць ўяўляюць разнастайныя прыёмы, якія садзейнічаюць узаемадзеянню ўдзельнікаў праграмы. У залежнасці ад віду праграмы яны могуць быць наступныя:

– дыскусіі, якія ствараюць умовы ўдзельнікам праграмы каб выказаць сваё меркаванне, асабісты пункт гледжання на праблему;

– гультні-драматызацыі, якія дазваляюць індывідуалізаваць праявы творчай актыўнасці аўдыторыі. Яны даюць магчымасць «апрабаваць» сябе ў розных ролях;

– калектыўныя спевы, флэшмобы, якія з’яўляюцца сродкамі ўсталявання кантакту паміж удзельнікамі культурна-адпачынкавай праграмы;

– выкарыстанне мультымедыйнага суправаджэння культурна-адпачынкавай праграмы з мэтай узмацнення эмацыянальнага ўздзеяння на аўдыторыю;

– конкурсы, якія спрыяюць самарэалізацыі асобы праз спевы, танцы, гульні і г. д.

Немалаважным фактарам у паспяховай арганізацыі культурна-адпачынкавых праграм з’яўляецца прафесіяналізм вядучага праграмы. Яго адрозніваюць такія якасці, як агульная эрудыцыя, мастацкі густ, такт, уменне ўсталяваць кантакты паміж удзельнікамі праграмы, крэатыўнасць, эмпатыя. Ён актыўна ўмешваецца ў творчы працэс ці, наадварот, маўчыць, ствараючы ўмовы для свабоднага раскрыцця творчых здольнасцей удзельнікаў праграмы. Паспяховасць працы вядучага шмат у чым вызначаецца яго іміджам (ад англ. *image* – «выява»).

Аснова іміджу – гэта самапазнанне, зразуменне ўласнага «Я». Асноўнымі складнікамі іміджу вядучага праграмы з’яўляюцца духоўнасць і цэласнасць асобы.

Такім чынам, рознае спалучэнне відаў культурна-адпачынкавых праграм, тэхналогіі іх мадэлявання з улікам асаблівасцей аўдыторыі, яе запытаў і запатрабаванняў, іміджу вядучага дае выдатныя вынікі па фарміраванні і гарманізацыі асобы.

1. Арнольд, А. И. Социальная педагогика: восхождение к новому гуманизму / А. И. Арнольд // Актуальные проблемы социально-культурной деятельности : сб. ст. – М., 1995. – С. 15–25.

2. Культурно-досуговая деятельность : учебник / под ред. А. Д. Жаркова, В. М. Чижикова. – М. : МГУКИ, 1998. – 461 с.

3. Лисаковский, И. Н. Художественная культура. Термины. Понятия. Значения : словарь-справочник / И. Н. Лисаковский. – М. : РАГС, 2002. – 240 с.

4. Садовская, В. С. Методология, теория и педагогические технологии в формировании культуры быта : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / В. С. Садовская ; Моск. гос. ун-т культуры. – М., 1997. – 39 с.